

ŽUPANIJSKA MATIČNA RAZVOJNA SLUŽBA

Urbroj: 39-M/24

Koprivnica, 24.5.2024.

ANALIZA STANJA ŠKOLSKIH KNJIŽNICA U KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKOJ ŽUPANIJI U ŠK. GODINI 2022./23. (kalendarskoj 2023.)

1. Mreža školskih knjižnica u Koprivničko-križevačkoj županiji u 2023. godini

U Koprivničko-križevačkoj županiji u 2023. godini djelovalo je ukupno 35 školskih knjižnica i to u 27 osnovnih i 8 srednjih škola¹, od kojih je Županija osnivač 18 osnovnih škola i svih 8 srednjih škola u Županiji a tri grada su osnivači ukupno 9 osnovnih škola (Koprivnica 5, Križevci 3 i Đurđevac 1).

1.a) OBILJEŽJA ŠKOLA S OBZIROM NA BROJ UČENIKA, ODJELA, USMJERENJA

Osnovne i srednje škole u Koprivničko-križevačkoj županiji, prema podacima koje su školski knjižničari unijeli u online bazu, pohađalo je u 2023. ukupno 11.788 učenika što je 252 učenika manje nego prošle, 2022. godine kad ih je bilo 12.040. Učenici su pohađali 738 razrednih odjela (18 odjela manje nego u 2022.) U školama je u bilo zaposleno 1.655 nastavnog osoblja ili 61 više u 2022. kad ih je bilo 1.594 (u 2021. 1.587, u 2020. 1.601). Ukupan broj osoba koje knjižnice trebaju uslužiti na razini KKŽ iznosi 13.443.

Prosječan broj učenika po jednoj školi na razini županije iznosi 336., a prosječan broj razrednih odjela je 21.

Prema tipovima škola s obzirom na broj razrednih odjela koje navodi Standard za školske knjižnice (NN 61/2023), škole u KKŽ raspodjeljene su na sljedeći način: najviše je škola u tipu 5. s preko 20 razrednih odjela, njih 13. Od toga, čak 4 škole imaju 40 ili više razrednih odjela, a njih 5 ima između 30 i 39 odjela. Slijede škole u tipovima 2. i 3 kojih ima po 7, zatim škole u tipu 4 kojih je 5, i na kraju su 3 škole u tipu 1, svaka s po 8 razrednih odjela.

Škola s najviše učenika je OŠ „Braća Radić“ Koprivnica s 894 učenika, a među srednjim školama to je Srednja škola u Koprivnici s 830 učenika. Općinska škola s najviše učenika je OŠ Fran Koncelak Drnje sa 414 učenika.

Većina najvećih škola radila je u 2022./23. u dvije smjene, a sve one u školskoj knjižnici imaju zaposlenog samo po jednoga knjižničara, što znači da knjižnice mogu pokriti samo jednu nastavnu smjenu svakoga dana. Niti jedna školska knjižnica u KKŽ nije još dobila odobrenje MZO da zaposli drugoga knjižničara kako bi školske knjižnice smjene mogle raditi u obje smjene.

Srednje škole imaju sve zajedno više od 70 usmjerenja, ili prosječno 10-tak usmjerenja po školi, s tim da se raspon broja usmjerenja kreće od jednog do čak 20-tak, pri čemu polovica srednjih škola ima do 10, a polovica više od 10 usmjerenja.

Zaključno treba naglasiti: vrlo su velike razlike između škola s obzirom na veličinu, područje ili usmjerenja koja pokrivaju. Ove razlike su nedovoljno uvažene u propisima za zapošljavanje stručnih suradnika općenito, a osobito školskih knjižničara, od kojih se očekuje i traži jednak angažman, bez obzira koje veličine je škola, ili koliko npr. različitih usmjerenja knjižnica treba pokriti svojim uslugama.

Iz navedenog proizlaze nesrazmjerni uvjeti u kojima školski knjižničari rade, odnosno, vrlo veliki zahtjevi koji se pred knjižničare postavljaju u vrlo velikim školama gdje je zaposlen samo po jedan školski knjižničar, što nikako nije jednako kao u školama npr. s napola manjim brojem učenika, ili s trećinom različitih usmjerenja srednje škole i sl. Još veći problem nastaje kod već spomenutog rada škola u dvije smjene, a na taj način

¹Tri školske ustanove u Županiji - Učenički dom Križevci, Glazbena škola Alberta Štrige Križevci i Umjetnička škola Fortunat Pintarić Koprivnica nemaju knjižnice ni knjižničare stoga ne unose podatke u online bazu NSK i nisu obuhvaćeni ovom analizom.

rade gotovo sve srednje škole u županiji, kao i većina osbito najvećih osnovnih škola u gradovima.

Stoga bi propisi trebali ne samo omogućiti, već i potaknuti obavezno zapošljavanje po 2 knjižničara u većim školama, s više učenika i/ili više usmjerenja, osobito kad je organizacija rada takva da škole ne mogu raditi u jednoj smjeni.

1.b) USLUGA BIBLIOBUSA U OSNOVNIM I PODRUČNIM ŠKOLAMA KKŽ

Bibliobusi, kojih u Koprivničko-križevačkoj županiji djeluju dva (jedan u Koprivnici, za područje Podravine i Bilogore, te jedan u Križevcima, za područje Kalničkog prigorja), znatno pridonose ponudi knjiga i drugih knjižničnih usluga u malim seoskim, osobitom područnim školama.

Bibliobusi su u 2023. pokrivali SVE općine u županiji bez općinskih knjižnica – tj. 21 općinu, s cca 50.000 stanovnika.

Rad OŠ u Županiji u 2022./23. šk.godini bio je organiziran putem 90 osnovnoškolskih ustanova, tj. 27 matičnih škola s ukupno 63 područnih škola - prosječno 2,5 područne škole po jednoj centralnoj školi. Bibliobusi su imali stajališta kod 65 školskih ustanova (kod matičnih i područnih škola) što iznosi 72% od ukupnog broja školskih ustanova. Također, bibliobusi pružaju uslugu u 27 dječjih vrtića.²

Najviše stajališta uz škole ima Bibliobus Knjižnice i čitaonice Fran Galović Koprivnica koji obilazi 17 općina gdje ima stajališta uz 14 matičnih i 25 područnih škola, od toga na koprivničkom području 10 matičnih i 21 područne škole, a na đurđevačkom području 4 matične i 4 područne škole.

Bibliobus Gradske knjižnice Franjo Marković Križevci obilazio je u 2023. 4 općine i šire područje grada Križevaca, gdje knjižničnu uslugu pruža u sve 4 matične škole i u 22 područne škole.

Redoviti dolazak bibliobusa u mala mjesta, koja nemaju drugih kulturnih ustanova u svojoj sredini, omogućava stanovnicima redovito korištenje kvalitetnih knjižničnih usluga u svrhu informiranja, cjeloživotnog učenja, provođenja slobodnog vremena.

Za škole i vrtiće najvažnije je što bibliobusi daju djeci mogućnost korištenja knjižnice i njenih sadržaja i usluga od najranije dobi te djeca stiču naviku korištenja knjižnice, i to u mjestu u kojem žive. Donose im sadržaje za poticanje čitanja i dodatno učenje, a osiguravaju i nastavnicima i odgojiteljima pomoć u obradi nastavnih i odgojno-obrazovnih sadržaja kroz posudbu tematske literature, kao i kroz druge usluge bibliobusa, primjerice, organizacijom gostovanja dječjih književnika ili predstava za djecu, i sl.

Posebno je značajna usluga bibliobusa u područnim školama budući da u KKŽ niti jedna od njih nema vlastitu školsku knjižnicu u koju bi učenici mogli dolaziti svakoga dana, kao što to mogu učenici u matičnim školama. Kad učenici koji su u nižim razredima, a neki već i u vrtiću, koristili bibliobus, dođu u matičnu školu, oni su već do tad, zahvaljujući korištenju bibliobusa, stekli naviku redovitog korištenja knjižničnih usluga. Ne samo da znaju što su knjižnice, čemu one služe i što sve u njima mogu naći, već se i u prostoru knjižnice dobro osjećaju, jer to okruženje poznaju i vole dolaziti u knjižnicu/bibliobus.

Djeca koja od najranije dobi posjećuju bibliobus, imaju već i određena očekivanja od knjižnice i od knjižničara, znaju točno što vole „čitati“, kakve ih teme zanimaju, što sve mogu i što bi sve još željeli u knjižnici naći – drugim riječima, imaju već razvijen čitateljski ukus i navike redovitih knjižničnih korisnika. Sve je to povezano i s njihovim čitateljskim vještinama i sposobnostima koje imaju mogućnost značajno više razvijati i unaprijediti koristeći bibliobus nego da sve do polaska u školu ili čak do dolaska u više razrede nisu nikada imali priliku redovito koristiti knjižnicu.

U 2022./23. bibliobusi su nastavili dodatno poduzimati aktivnosti – u suradnji sa školskim knjižničarima na području kojeg obilaze – kako bi knjižna građa bila što dostupnija korisnicima u školama i vrtićima formiranjem „bibliobusnih stacionara“ za matične ili područne škole, na način da šk. knjižničari odaberu određenu količinu knjiga (npr. nekoliko desetaka primjeraka) iz fonda bibliobusa koja ostaje po nekoliko mjeseci u školi (ili npr. tijekom jednog polugodišta) gdje učenici te knjige slobodno posuđuju, a evidenciju o tome vode šk. knjižničari i učitelji. S obzirom da bibliobusi po rasporedu, zbog velikog broja stajališta, mogu

² Od ukupno 27 osnovnih škola, njih 24 ili 89% matičnih škola u Županiji uključeno je u mrežu stajališta županijskih bibliobusa - bilo preko stajališta kod matične škole, ili preko stajališta bibliobusa kod svih ili kod neke od pripadajućih područnih škola.

Od ukupno 63 područne škole, njih 47 ili 74% područnih škola posjećuje jedan od dva županijska bibliobusa - što znači da učenici tih područnih škola imaju mogućnost redovitog korištenja knjižničnih usluga od samog polaska u školu, a mnogi i ranije, jer koprivnički bibliobus posjećuje i 20 vrtića na koprivničkom i đurđevačkom području, a križevački bibliobus je u 2023. imao stajališta u 7 vrtića.

samo 2x mjesečno doći na svako stajalište, ovo je prilagođeno rješenje koje omogućuje korisnicima – učenicima, ali i nastavnicima da im građa bude dostupnija i da lakše i više čitaju.

2. Prostor i oprema

Sve školske knjižnice u KKŽ zajedno imaju prostor od ukupno 2.307 m² što je 124 m² nego godinu prije kad je ukupna kvadratura školskih knjižnica u županiji bila 2.183 m². Prosječno, kvadratura knjižnice iznosi 66 m² po školi. Samo dvije knjižnice imaju poseban radni prostor za knjižničara, koji je ujedno i spremište (OŠ u Kalinovcu i u Đurđevcu), a jedna knjižnica ima samo mali spremišni prostor (OŠ Đelekovec). Sve knjižnice zajedno imaju 721 sjedeće mjesto za korisnike (36 više nego prošle godine kad ih je bilo 685) ili prosječno 21 po školi. Međutim, u praksi postoje velika odstupanja te veliki broj škola zapravo nema odgovarajući prostor za knjižnicu:

- Jedna knjižnica još uvijek nema svoj vlastiti prostor (Obrtnička škola Koprivnica). Ova knjižnica djeluje u zajedničkom prostoru s knjižnicom druge škole koja se nalazi u istoj zgradi (smještena je u knjižnici Srednje škole Koprivnica).
- 13 knjižnica (38%) raspolažu sa 80-100 ili više m² prostora te su veličinom u skladu s DPS, odnosno s novim Standardom za školske knjižnice.
- 7 knjižnica ili 21% s kvadraturom 60-80 m² djelomično ostvaruju Standard – one omogućuju korisnicima najnužnije sadržaje, ali većinu njihove kvadrature zauzimaju police s knjižničnom građom i najčešće nemaju dovoljno prostora za ostale sadržaje.
- 14 školskih knjižnica ili 42% djeluje u prostorima manjim od 60 m², što znači da ne ispunjavaju niti minimum DPS-a³, prema kojem minimalan prostor za školsku knjižnicu treba biti 60 m², plus dodatni prostor od prosječno 60 m² za programske potrebe i rad na računalima. Uz svaku knjižnicu, DPS predviđa i kabinet za knjižničara. Jednako tako, ove knjižnice ne ispunjavaju ni minimum Standarda za školske knjižnice (iz 2023.)
 - *Od toga, 5 školskih knjižnica ili 15% djeluje u prostoru od 30-tak m² ili čak i manje (COOR Podravsko sunce Koprivnica, OŠ Kalnik, OŠ Koprivnički Ivanec, OŠ Sidonije Rubido Erdödy Gornja Rijeka i Srednja gospodarska škola Križevci)*
- Zaključno, 60% školskih knjižnica ne raspolaže dovoljnim prostorom za rad koji bi bio u skladu s propisima.

Treba reći i to da je od ukupno 34 knjižnična prostora, njih 18 smješteno u prizemlju, a 16 se nalazi se na katovima školskih zgrada. To znači da u gotovo 50% škola nije poštivan Standard u kojem stoji da školska knjižnica mora biti smještena „u središtu zgrade, po mogućnosti u prizemlju“ (Čl. 20.). Knjižnice na katovima često su „nevidljive“ i teško dostupne, tim više što većina škola nema dizala (ili je korištenje dizala ograničeno samo za učenike s teškoćama u kretanju).

Ostaje činjenica da i 15 godina nakon donošenja DPS-a iz 2008. imamo samo trećinu od ukupnog broja škola koje su ispunile većinu zahtjeve iz DPS-a vezano za prostor knjižnice – tj. imaju odgovarajući prostor za smještaj fonda knjižnice i dodatni programski prostor, makar i nemaju kabinete za knjižničare. Novi Standard za školske knjižnice iz 2023. donio je vrlo detaljno opisane i propisane funkcije i kvadraturu školskih knjižnica te je pred osnivačima i financijerima škola novi zadatak da ovaj Standard ispoštuju.

Ali, trenutno u praksi nije realno očekivati jako velike i jako brze promjene s tim vezi. Naprotiv, imamo situaciju da su školske knjižnice u dijelu škola postale „žrtve“ prelaska na jednosmjenski rad, ili na cjelodnevnu nastavu, u najnovije vrijeme, jer se u nedostatku prostorija, a u nemogućnosti njihovog nadograđivanja, pribjegavalo prenamjeni knjižnica u učionice. Pojedine knjižnice zbog sličnih razloga pomanjkanja prostora za druge sadržaje, primjerice, informatičke učionice, zgurane su u prostore bivših ureda ili spremišta.

U većini škola s nedostatnim prostorom za knjižnicu najrealnija mogućnost za dobivanje većeg prostora jest pad broja učenika i posljedično mogući pad broja odjela, odnosno potencijalna prenamjena neke od većih učionica u školsku knjižnicu. Jer, drugu opciju – dogradnju potrebnog prostora – nije realno planirati u najvećem broju škola, ili zato što nema mogućnosti nadgradnje postojećih zgrada, ili – što je najčešći razlog – zbog velikih troškova i nemogućnosti škola da realiziraju potrebna sredstva za takve projekte.

³ [Odredbe Državnog pedagoškog standarda za sustav osnovnoškolskog obrazovanja \(NN 63/08\)](#) [DPS srednjoškolskog obrazovanja \(NN 63/08\)](#)

GRADNJA NOVIH KNJIŽNICA (ŠKOLA), kada do nje i dođe, vrlo je često problematična jer osnivači i/ili financijeri kod planiranja i izvedbe projekata dogradnje škola ili izgradnje potpuno novih školskih zgrada gotovo redovito „zaboravljaju“ na knjižnice, odnosno, projektiraju ih u podkapacitiranim dimenzijama. Čak i ako se kod idejnog projekta knjižnice uvrste u plan prema standardu (a često to ni nije slučaj), već kod izvedbenog projekta, a pogotovo u konačnoj izvedbi, upravo na prostoru knjižnica rade se izmjene i „ušteđe“ te se ne uvažavaju važeći knjižnični propisi koji se odnose na izgradnju i uređenje knjižnica. Tako dobivamo zgrade s knjižnicama koje nisu u skladu ni sa Standardima, ni s potrebama. Zbog toga su knjižnice prostorno premale; često se nalaze na katovima zgrada gdje su korisnicima nevidljive i nepristupačne; ili imaju staklene zidove zbog čega se zidne police ne mogu pričvrstiti; nemaju prozore (!) ili dobiju prozore koji se uopće ne daju otvoriti ili su previsoko da bi se mogli otvoriti; ili dijele svoj prostor s nekim drugim funkcijama, primjerice, redovnom nastavom informatike, što je nekompatibilno s funkcijom knjižnice i sl.

Povrh toga, osnivač, niti škole najčešće ne obavještavaju matičnu knjižnicu o projektima gradnje škola (knjižnica), niti žele uvažiti preporuke Matične službe koje se temelje na tim propisima, iako matična knjižnica redovito nudi suradnju i nastoji dati sugestije, kad na različite okolne načine ili iz medija dozna da se planiraju ili provode takvi projekti. Budući da MZO mora odobriti svaki projekt gradnje škole, bilo bi poželjno, pa i nužno, da se prilikom odobravanja projekata u MZO strože povede računa o potrebnoj kvadraturi i zadanim elementima prostora i opreme za školske knjižnice, kao i da se od strane MZO temeljitije kontrolira sama gradnja ili adaptacija škola, s obzirom da matične službe imaju samo savjetodavnu, a ne inspekcijsku niti nalogodavnu funkciju te su mogućnosti matične knjižnice da utječe na građevinske projekte škola vrlo ograničene.

OPREMA KNJIŽNICA vrlo je različita od knjižnice do knjižnice. S obzirom da ne postoje stalna namjenska sredstva za obnavljanje opreme, u školskim knjižnicama oprema se obnavlja u skladu s mogućnostima, a to znači nedovoljno i presporo. Pojedine knjižnice nisu adaptirane niti je u njima nabavljana nova oprema po 30-40 godina ili i duže. Prema procjenama matične službe, a temeljem uvida u stanje na terenu, potpuno zadovoljavajuće opremljeno je tek oko trećine knjižnica. Najveći broj knjižnica, njih 2/3, tek je djelomično odgovarajuće opremljeno, jer im je oprema ili zastarjela ili neodgovarajuća ili nedostatna, ili sve to zajedno.

Kako bi knjižnice mogle pratiti suvremene potrebe za smještajem novih vrsta građe i pružanjem suvremenih knjižničnih usluga, i njihova oprema tome bi se trebala prilagoditi, tj. češće i redovitije obnavljati. To bi osiguralo da knjižnice i svojim estetskim, kao i funkcionalnim uređenjem prostora budu i ugodna mjesta za boravak, što bi svakako i trebale biti.

Namjensko i dugoročno planirano financiranje svih potreba školskih knjižnica – uključujući i njihovo opremanje - kao organizacijskih i funkcionalnih cjelina unutar škola koje su od posebnog značaja za funkcioniranje škola i provođenje nastavnog programa te svih odgojno-obrazovnih zadataka u svakoj školi, jedini je način da se školskim knjižnicama pruži trajna podrška u smislu osiguravanja osnovnih materijalnih sredstava za rad.

Redovito namjensko financiranje ne bi se smjelo ograničiti samo na plaću knjižničara, ili samo na obnovu fondova knjižnične građe, već bi trebalo postojati, uz redovita namjenska sredstva za informatičku opremu, također i za uređenje prostora, odnosno za periodičnu zamjenu namještaja i druge opreme novom i funkcionalnijom, koja će služiti aktualnim potrebama. Takva namjenska sredstva trebala bi se obavezno odobravati školama u redovitim ciklusima, npr., barem svakih deset godina.

TEHNIČKA OPREMLJENOST U ŠKOLSKIM KNJIŽNICAMA - Internet, rač. program za knjižn. poslovanje

Školske knjižnice u Županiji raspolažu s ukupno 138 (lani 129) računala, od čega je učenicima namijenjeno njih 90 (lani 82). U odnosu na godinu prije, bilježi se blagi rast računala što je pozitivno. Ali, prosječno je to još uvijek malo i iznosi samo 2,6 računala namijenjena za korištenje učenicima, što je premalo u odnosu na potrebe.

Problem je što ne postoje redovita namjenska sredstva za obnovu računalne opreme koja bi bila isključivo namijenjena školskim knjižnicama, a u sklopu nabave računalne opreme za sve ostale potrebe u školi, knjižnice teško i rijetko dolaze na red. Osim plaće knjižničara i sredstava za nabavu knjižnične građe, školskim knjižnicama trebalo bi i iz državnog proračuna i iz proračuna osnivača osiguravati namjenska sredstva za redovito obnavljanje računalne opreme – npr. barem svakih 5 godina.

Sve knjižnice imaju pristup bežičnom internetu. Prema podacima Županijske matične razvojne službe, u 2022./23. godini sve školske knjižnice imaju svoje funkcionalne mrežne stranice, kao podstranice na službenim mrežnim stranicama škola. Sve školske knjižnice imaju javno dostupne pristupe svojim katalogima preko mrežnih stranica škola, a pojedine knjižnice komuniciraju s korisnicima i preko društvenih mreža.

U svim školskim knjižnicama KKŽ koristi se računalni program za knjižnično poslovanje METEL.win. Na inicijativu i u koordinaciji Županijske matične službe, program je sredstvima osnivača škola, Koprivničko-

križevačke županije i Grada Koprivnice, **nabavljen šk. godine 2005./06.** za sve školske knjižnice koje su tada imale zaposlene knjižničare. Do 2014., istom dinamikom kojom su se zapošljavali stručni školski knjižničari, osnivači su nabavili program i za ostale škole.

Sva građa se **klasificira, katalogizira, inventarizira i signira** u skladu s međunarodnim knjižničnim propisima te je većina građe (knjige) **računalno pretraživa po različitim kriterijima** - po autoru, naslovu, predmetu, **klasifikacijskoj oznaci** itd.

3. Fond knjižnica

KNJIGE

Školske knjižnice u Koprivničko-križevačkoj županiji u 2023. godini raspolagale su s **ukupno 160.411 knjiga**, što je na razini županije blagi rast od oko 3.000 svezaka u odnosu na prethodnu godinu kad je bilo 157.417 knjiga.

Ipak, zbog još uvijek nedostatnih namjenskih sredstava za nabavu i dalje se u dijelu škola više knjiga **otpisuje nego nabavlja**.

NEKNJIŽNA GRAĐA

S obzirom na sve veću dostupnost audio i video građe potrebne učenicima i nastavnicima *online* (E-lektira, zbirka filmova za nastavu filmske kulture, baza zvučnih knjiga Hrvatske knjižnice za slijepe i sl.) te smanjene potrebe za AV građom u fizičkom obliku, **već više godina uzastopce opada broj neknjižne građe** što je očekivano i neminovno.

Stav je školskih knjižničara da ne treba ni očekivati značajniju potrebu za AV i elektroničkom građom u školskim knjižnicama u idućim godinama, pogotovo nakon znatnijeg uvođenja virtualnih i online sadržaja tijekom pandemije. Naprotiv, i dalje će se nastaviti smanjivanje potreba za nabavom ove građe.

S druge strane, neknjižna građa koje je zaista potrebna i u školskim knjižnicama, kao i u narodnima, jesu **igračke** – i to ne samo za najmlađe korisnike, već za sve uzraste učenika. Razne društvene i didaktičke igre u suvremenoj se nastavi sve više koriste za poučavanje iz različitih predmeta, za utvrđivanje gradiva, kao i za razvoj različitih mentalnih i socijalnih vještina, učenje stranih jezika, a mogu odlično poslužiti i za kvalitetno provođenje slobodnog vremena učenika u knjižnici.

PERIODIKA

U 2023. u šk. knjižnicama u KKŽ nabavljano je **ukupno 184 naslova časopisa i novina** ili prosječno **5 naslova po školi**. Više periodike nabavlja se u srednjim, nego u osnovnim školama.

Sami knjižničari do prije koju godinu navodili su nepostojanje namjenskih sredstava za ovu svrhu kao glavni razlog nenabavljanja periodike, ali sada je glavni problem postalo to što časopisa više nema na tržištu. Naime, prestankom izlazenja pojedinih naslova koji su dugi niz desetljeća predstavljali temelj za zbirke periodike u školama, zapravo gotovo da više i nema prikladnih naslova koji bi se mogli nabavljati za školske knjižnice, osobito u osnovnoj školi.

NABAVA GRAĐE I FINANCIRANJE NABAVE

Financiranje nabave građe još je uvijek jedan od najvećih problema u školskim knjižnicama Koprivničko-križevačke županije. Nakon što su određena namjenska sredstva od 2018. vraćena u državni, a također i županijski proračun, iako se još uvijek radi o relativno malim i realno nedostatnim iznosima, to je ipak važan pomak naprijed prema obnovi fondova.

S obzirom na ukupan broj učenika i nastavnika u 2022./23. koji iznosi 13.443 te prema novom Standardu iz 2023. koji kaže da minimalna nabava treba biti najmanje 0,5 knjige po učeniku i nastavniku godišnje, nabava bi trebala u KKŽ ukupno iznositi minimalno **6.721 knjigu** za cijelu Županiju ili prosječno **192 primjerka po školi**.

U školskim knjižnicama Koprivničko-križevačke županije u 2023. godini nabavljeno je **ukupno 5.629 knjiga** (cca 1.500 primjeraka više nego prethodne godine kad je nabavljeno 4.144 knjiga). Prosječno, po školi je nabavljeno 160 primjeraka knjiga čime je na županijskoj razini propisani minimum ostvaren u visini od **83%**. Iako ovaj postotak lagano raste iz godine u godinu, minimum nabave na razini županije još uvijek nije dosegnut.

Vrijednost nabave u šk.knjižnicama u KKŽ u 2023. iznosila je **43.889 eura** ili **330.484 kn** (prethodne godine

318.254 kn) što predstavlja lagani rast od cca 1.500 eura. Većinski financijer nabave i dalje je MZO. Na razini županije, 19.507 eura (44 %) doznačilo je MZO, a 11.900 ili 27% izdvojili su osnivači.

Pad u nabavi knjižnične građe i iznos utrošenih sredstava za nabavu bilježi se još od 2009./10. školske godine, nakon što su u većini škola u KKŽ ukinuta i posljednja namjenska sredstva za nabavu knjižnične građe. Naime, nakon što su 2008., potpuno ukinuta sredstva iz državnog proračuna, za 2009./10. ukinuta su i namjenska sredstva za nabavu građe za školske knjižnice kojih je osnivač Županija i iz županijskog proračuna. Zbog toga su na županijskoj razini tijekom 10 godina 2008.-2018. bila izrazito smanjena sredstava za nabavu, a posljedično i sama nabava građe.

U odnosu na 2008., kada je nabavljeno 6.209 knjiga i 716 jedinica ostale građe u vrijednosti od 423.045 kn, nabava je npr. u 2015./16. i po vrijednosti i količinski dosegla pad od gotovo 50% - na 238.033 kn i samo 3.737 jedinica knjižnične građe nabavljene na razini cijele Županije. Pojedinačnim akcijama u školama, prikupljanjem sredstava preko različitih projekata, od sponzora ili od samih učenika, problem manjka novca za nabavu građe u nekim je školama ublažen, ali sustavno, nabava građe nikako se nije mogla riješiti na taj način za sve škole, niti u potpunosti.

Od 2017./18. evidentan je lagani rast sredstava za nabavu, a posljedično tome počela je lagano rasti i količina nabavljene građe u odnosu na prethodno razdoblje, ali još uvijek, ni do danas, nabava ni vrijednosno, ni količinski nije dosegla iznose zabilježene prije 15 godina. U odnosu na 2008., u 2023. za nabavu je utrošeno cca 100.000 kn ili 20-tak % manje nego 2008., te je nabavljeno cca 800 primjeraka knjiga manje nego 2008., ili 9% manje.

Situacija je tim više i dalje nepovoljna jer u prionovljenoj građi značajan udio imaju darovi, što znači da na veliki dio prinova knjižničari ne mogu utjecati, tj. fondovi knjižnica ne obnavljaju se dovoljno planski, u skladu s potrebama.

4. Članstvo

Školske knjižnice u 2022./23. imale su ukupno 12.594 aktivnog korisnika. Knjižnice su zabilježile 157.593 što je porast od cca 25.000 posjeta ili što je porast od 19% u odnosu na godinu ranije (kad je bilo 131.728 posjeta). U prosjeku, zabilježeno je oko 4.500 posjeta po knjižnici godišnje.

U posjetama je i dalje prisutan pad u odnosu na prije pandemije, kad je u šk.godini 2019./2020. bilo 169.750 posjeta ili u prosjeku oko 5.000 godišnje po školi, odnosno, prosječno oko 40 posjeta dnevno po knjižnici. Ipak, broj posjeta ima stabilan trend rasta i gotovo se vratio na brojke od prije pandemije.

5. Posudba i korištenje knjižnice

Ukupno je bilo posuđeno 101.042 jedinica građe, što je 10 % više nego 2022, a 25 % više nego 2021. i 2020.

I dalje je evidentan, osobito u srednjim školama, pad posudbe npr. tiskanih lektira koje su učenicima sve dostupnije u e-obliku, ili se u školama obrađuju na druge načine, a ne zahtijeva se više čitanje svih cjelovitih djela. S druge strane, knjižnice imaju premalo literature za slobodno čitanje koju bi učenici rado posuđivali i čitali jer knjižnice nemaju novca za nabavu takve građe.

Jako je važno da školske knjižnice osim lektire mogu ponuditi učenicima i literaturu za slobodno čitanje koja je neophodna za izgradnju čitatelja koji će uživati u čitanju. Upravo u školskim knjižnicama učenici bi mogli i trebali dobiti pomno odabranu, vrijednu beletristiku, primjerenu njihovoj dobi i interesima, koju bi za njih odabrali školski knjižničari uz suradnju s drugim nastavnicima i stručnim suradnicima, s ciljem razvijanja ljubavi prema čitanju i daljeg razvoja njihovih čitateljskih interesa. Narodne knjižnice ponekad nemaju dovoljno pedagoških stručnjaka koji bi na tako kvalitetan način, kao što to mogu stručnjaci u školama, mogli odabrati kvalitetnu literaturu za različite uzraste i potrebe učenika.

U Koprivničko-križevačkoj županiji potrebu učenika za literaturom za slobodno čitanje u svim osnovnim školama u općinama gdje nema općinskih knjižnica nadoknađuju bibliobusi, što je sretna okolnost i znatno pridonosi poticanju čitanja.

Ali, MZO i osnivači kod odobravanja namjenskih sredstava za nabavu građe morali bi više uvažiti potrebu školskih knjižnica za literaturom za slobodno čitanje te omogućiti školama da dio novca utroše i za nabavu takvih naslova. Tim više ako znamo da u puno naselja u Hrvatskoj ne postoje ni mjesne knjižnice, a niti dolaze bibliobusi, gdje bi djeca mogla posuđivati knjige za čitanje u slobodno vrijeme.

Budući da se namjenska sredstva za nabavu građe iz Državnog proračuna i dalje dodjeljuju isključivo « za nabavu lektire », potrebno je osuvremeniti i ažurirati tu stavku u financijskim dokumentima i knjigovodstvenim kontima MZO – npr. promijeniti njen zastarjeli naziv iz „nabava obavezne lektire” u stavku „za obnovu

knjižničnog fonda školske knjižnice" ili sl. – i tako stručnjacima zaposlenima u školskim knjižnicama - visokoobrazovanim školskim knjižničarima - omogućiti da sami planiraju svoju nabavu, u skladu s potrebama konkretne knjižnice i škole, i konkretnih učenika, odnosno, korisnika te knjižnice.

Školski su knjižničari jedini stručnjaci koji su pozvani i koji zaista i mogu kvalitetno planirati nabavu građe za svoje knjižnice, jer poznaju svoje korisnike i svoj fond te su potpuno osposobljeni i kompetentni, na profesionalan i stručan način raspodijeliti koliko od raspoloživih sredstava će utrošiti baš na lektiru, a koliko na drugu građu.

6. Djelatnici

Sve škole u Županiji imale su u 2022./23. zaposlene stručne knjižničare.

S punom satnicom od 40 sati tjedno školski knjižničari rade u 13 od 27 OŠ i u 7 od 8 SŠ, a sa satnicom od 20 sati tjedno knjižničari rade u 14 OŠ i u jednoj srednjoj školi.

Škole s aktualnom potrebom za većom satnicom knjižničara (40 sati umjesto sadašnjih 20), tj. s više od 12 razrednih odjela (skupina), prema stanju 2023. jesu: OŠ Rasinja (19 odjela), OŠ Gola (17 odjela), COOR Podravsko sunce (16 skupina) te OŠ Koprivnički Ivanec (14 odjela) i OŠ Sidonije Rubido-Erdödy Gornja Rijeka (14 odjela).

Niti u jednoj školi u KKŽ ne postoje 2 školska knjižničara, iako za tim postoji izrazita potreba u najvećim školama, osobito onima koje rade u 2 smjene. U skupini takvih velikih škola, i/ili onih koje rade u smjenama je 6 gradskih OŠ u Županiji – 3 (od ukupno 5) OŠ u Koprivnici, 2 OŠ u Križevcima i jedna OŠ u Đurđevcu, te sve tri srednje škole u Koprivnici.

Iako je drugi knjižničar osnovni preduvjet kako bi školske knjižnice mogle biti dostupne svim učenicima tijekom cijelog nastavnog dana, i usprkos činjenici da pojedine škole već godinama od MZO traže zapošljavanje drugoga knjižničara, niti jedna još nije dobila suglasnost iz MZO za to.

STRUČNO USAVRŠAVANJE

U 2022./23. stručno se usavršavalo svih 35 školskih knjižničara, ukupno 2.843 sati što je oca 200 sati više nego prethodne godine, ili prosječno 81 sat po školi/knjižničaru.

U 2023. tri školske knjižničarke u Županiji imale su zvanje stručne suradnice savjetnice, a tri su bile stručne suradnice mentorice.

8. Zaključak

Školske knjižnice najbrojnije su sastavnice županijske knjižnične mreže u KKŽ i njezin iznimno važan dio jer se izravno obraćaju posebno značajnoj i brojnoj skupini korisnika - djeci i mladima. Temeljem analize podataka o stanju šk. knjižnica te na osnovu neposrednog uvida u stanje knjižnica koje se utvrđuje provođenjem stručnih nadzora, može se utvrditi sljedeće:

- Sve osnovne i srednje škole u Koprivničko-križevačkoj županiji imaju knjižnice i ostvarile su najvažniji preduvjet za rad: u svima su zaposleni stručni knjižničari. Upravo stručni zaposlenici temeljni su preduvjet za razvoj svih ostalih stručnih segmenata rada školskih knjižnica.
- Jedno od najvažnijih područja rada školskih knjižnica, koje je u posljednjih 20-ak godina unaprijeđeno zahvaljujući prvenstveno dolasku stručnih knjižničara, jest od 2005. uvedeno knjižnično poslovanje koje se u svim školama odvija računalno, u programu Metel, i omogućuje online dostupnost baza podataka o građi školskih knjižnica.
- Standard je, s druge strane, nedostatno ostvaren u pogledu materijalnih uvjeta za rad školskih knjižnica, na koje sami knjižničari ne mogu utjecati, kao što su prostor, oprema i knjižnični fondovi. U tom segmentu vrlo je ograničen utjecaj županijske matične službe, koja ima samo savjetodavne ovlasti i može davati preporuke, ali realnu moć mijenjati situaciju, a time i odgovornost imaju isključivo osnivači škola i MZO. Napredak što se tiče prostora jest što gotovo sve školske knjižnice imaju svoje prostore (osim knjižnice Obrtničke škole u Koprivnici, koja prostor još uvijek dijeli s drugom školom)
- Uočava se i dalje nedosljednost u poštivanju propisa vezanih za prostore i opremu školskih knjižnica od strane financijera i projektanata te izvođača radova kod projekata dogradnje, adaptacije ili izgradnje novih školskih zgrada. Ovo je moguće jednostavno otkloniti tako da se omogući veće uključivanje u same projekte budućih korisnika prostora, tj. zaposlenika škola, osobito školskih knjižničara te Županijske matične službe koja može dati korisne preporuke i

savjete, ne samo na temelju poznavanja stručne normative, već i na osnovu iskustva u projektima izgradnje i uređenja knjižnica. Također je potreban stroži nadzor od strane MZO.

- Iako u Županiji postoje i primjeri suvremeno i kvalitetno uređenih knjižnica, takvih je knjižnica premalo.
- Još ima knjižnica koje su zadnji put opremane namještajem davnih 70-ih godina prošloga stoljeća, opremom koja je tada vjerojatno odgovarala standardima, ali je nefunkcionalna za današnje potrebe, u uvjetima promijenjenih vrsta građa i uvođenja novih usluga.
- U odnosu na prethodna razdoblja, napredak je u pojedinim sredinama ostvaren izgradnjom ili dogradnjom škola, ili preuređenjem knjižnica, i to je napravljeno uspješno gdje god su se školski knjižničari imali mogućnost uključiti kao inicijatori i/ili kao koordinatori provođenja projekata uređenja knjižnica, odnosno, gdje je dozvoljeno da se savjetodavno uključi i stručnu podršku pruži ŽMRS,
- Sami školski knjižničari, kao ni Matična služba, ne mogu značajno utjecati ni na obnovu računalne opreme koje je u pojedinim knjižnicama nedostatna i zastarjela, tj. presporo se obnavlja, što otežava jednu od najvažnijih funkcija školske knjižnice - omogućavanje pristupa informacijama i internetu, te razvijanje vještina informacijskog pretraživanja. U svrhu dugoročnog rješavanja ovog problema, potrebno je sustavno obnavljanje te opremanja šk. knjižnica u županiji računalnom opremom od strane osnivača, u suradnji s resornim Ministarstvom.

Državni pedagoški standard za sustav osnovnoškolskog obrazovanja, kao i Državni pedagoški standard za sustav srednjoškolskog obrazovanja navode: "Školska knjižnica sastavni je dio odgojno-obrazovnog sustava i izravno je uključena u nastavne i izvannastavne aktivnosti. Na raspolaganju je učenicima, nastavnome osoblju i drugim korisnicima. Prostor knjižnice treba omogućiti prilagodbe promjenama u školskome obrazovnom programu i pojavi novih tehnologija."

Novi Standard za školske knjižnice kaže: "Školska knjižnica, kao informacijsko, medijsko, komunikacijsko i kulturno središte škole, ima zadaću da organiziranim zbirkama knjižnične građe u analognim i digitalnim oblicima te uslugama i radom knjižničarskih djelatnika osigura ispunjavanje odgojno-obrazovnih, informacijskih, stručnih i kulturnih potreba svojih korisnika."

U suvremenom sustavu odgoja i obrazovanja velika su očekivanja od školskih knjižnica, od kojih se traži ne samo osiguravanje pristupa knjižničnoj građi, već i opremljenost knjižnica i osposobljenost školskih knjižničara za rad i edukaciju o novim tehnologijama, ali vještine u primjeni novih metoda učenja i nastavnog rada.

Analiza stanja školskih knjižnica u šk. godini 2022./23. u Koprivničko-križevačkoj županiji pokazuje je da su same knjižnice organizacijski i stručno pripremljene za nove zadatke koji s pred njih postavljaju. Školski knjižničari, kao stručnjaci i profesionalci u svome poslu, brzo se i uspješno prilagođavaju radu u novim okolnostima i veliki su kapital kojeg odgojno-obrazovni sustav, ali i naše društvo u cjelini ima – samo im treba osigurati sredstva za rad s kojima će moći ostvarivati svoje zadatke.

Kako bi i dalje mogle razvijati svoju djelatnost i pružati još kvalitetnije usluge svojim korisnicima, školske će knjižnice i nadalje imati svu potrebnu stručnu podršku i suradnju županijske matične knjižnice i drugih narodnih knjižnica u Županiji s kojima na redovitoj osnovi surađuju u provođenju brojnih programa namijenjenih zajedničkim korisnicima - djeci i mladima.

Ali, školskim knjižnicama potrebna je prije svega čvrsta financijska potpora resornog Ministarstva i osnivača koji su im dužni osigurati materijalne preduvjete kako bi mogle ostvarivati svoje ciljeve i zadatke. Stoga je osnovni preduvjet za unaprijeđivanje rada školskih knjižnica, pogotovo za oporavak nakon pandemije, u svakom slučaju kvalitetna i pouzdana financijska podrška osnivača i MZO – u pogledu osiguranja većih sredstava za nabavu građe, uvođenje namjenskih sredstava za nabavu nove računalne opreme u školskim knjižnicama te za namjensko uređenje prostora knjižnica u skladu sa Standardom.

Ravnatelj
Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica
Karlo Galinec, dipl.oec.

Voditeljica Županijske matične službe
Ljiljana Vugrinec, prof. pedagogije,
knjižničarska savjetnica